

O slovenski ljudski umetnosti.

Spisala prof. G. in V.

Balkan! Grozna beseda za evropske diplomate minulega stoletja in sedanje dobe, znan kot ognjišče večnih nemirov in od nemških in laških imperialistov divno zasanjana pot v orient! Vendar pa je postal Balkan v zadnjih desetletjih še tudi v nekem drugem oziru ne samo znan, ampak naravnost slaven, namreč po svojih originalnih in pestrih izdelkih ljudske umetniške obrti. Moderne so postale v zadnjem času vezenine raznih balkanskih narodov.

Dandanes, ko se razvija Jugoslavija v odločujočo silo na Balkanu, se bomo morali tudi mi Slovenci nekoliko bolj poglobiti v študij umetniških motivov, izraženih v izdelkih jugoslovanske ljudske umetniške obrti. Kajti s primerjanjem teh s slovenskimi ljudsko-umetniško-obrtnimi izdelki bomo vsaj deloma določili, kaj je pristno jugoslovansko in v koliki meri je stala slovenska ljudska umetniška obrt pod orientalskim, oziroma pod vplivom nemških alpskih dežel in Italije. O tem hočemo pozneje bolj obširno govoriti.

Namen tega članka je le, opozoriti slovensko javnost, predvsem seveda obrtništvo na slovensko ljudsko umetnost in na praktično uporabo njenih umetniških motivov v umetniški obrti in v stavbarstvu.

Priznati moramo, da so nam bili do najnovejše dobe pač mnogo bolj znani ljudski umetno-obrtniški izdelki Tirolcev, Bavarcev, naših severnih bratov Čehov in tudi balkanskih narodov, kakor pa slovenski, četudi so ti ravno vsled velike različnosti tem bolj zanimivi. Celo strokovnjaki so, razen malenkostnih častnih izjem, govorili o njih naravnost zaničljivo, ker jih pač niso poznali. Tujci so mnogokrat z največjim zanimanjem ob raznih slovesnih prilikah opazovali krasne slovenske narodne noše, ki so nam služile le za parado, ne da bi v njih opazili visoko razvit umetniški čut priproste kmetske roke, ki je izvedla te sicer priproste, vendar umetniško-originalne vezenine.

Še mnogo manj zanimanja kakor vezenine so budili leseni in kovinski izdelki ljudske umetniške obrti, ker so bili pristopni le posameznikom ali pa očesu strokovnjaka, ki jih je iskalo in našlo na zaprašenih podstrešjih. Z živimi barvami poslikane, ali tudi umetno izrezljane skrinje, ki so tvorile nekoč glavni del »bališa«, ki so ga na okrašenem vozu slavnostno prepeljali od nevestinega na njen novi dom, so izginile na podstrešje kot shramba za žito, kjer so jih snedli črvi, ozir. še danes polagoma razpadajo. Isto usodo je doživel večinoma kolovrat, s tuintam narav-

nost umetniško izrezljanimi preslicami. Staroslavno majoliko, ki je sicer večinoma laškega izvora, je zamenjal v slovenskih vinskih hramih moderni stekleni kozarec. S starimi običaji in šegami ob slovesnih prilikah, kakor ob poroki, ob rojstvu, ob pogrebu, ob trgatvi, ob cerkvenih praznikih itd. so izginili večinoma tudi predmeti, izdelani v ta namen ali v domači hiši, ali pa od vaškega umetnika. Tudi način življenja na kmetih se je moderniziral. Mesto nerodne težke skrinje si je nabavil kmet moderno omaro, na mesto priprostih in nepraktičnih bučelnih panjev, s šegavo, res v narodnem duhu poslikano čelnico, so stopili moderni Dzierdzonovi in drugi praktični panji. Povsod opazujemo stremljenje po modernem in praktičnem. In prav je tako!

Kaj hočemo torej?! Nikakor nima sedanje gibanje po zopetni uvedbi ljudske umetniške obrti, ki je pri nas z ozirom na druge narode šele v povojih, namena, zopet graditi težke poslikane skrinje, povsod uvesti deloma nepraktične in celo nezdrave narodne noše, da omenjam le težko gorinjsko »avbo«, ter različnih moških klobukov, odstraniti zaradi šegavih podob na čelnicah moderne panje itd. Namen tega stremjenja je, uporabiti narodne umetniške motive na teh domačih izdelkih in sicer v modernem smislu v umetniški obrti in stavbarstvu.

Čemu pačijo lice slovenske zemlje, večasi na najlepših točkah naše domovine, razne »švicarije« in v drugih, mnogokrat zelo neokusnih, nam popolnoma tujih slogih zgrajene vile, ko ima vendar vsak tipičen kraj naše domovine svojo tipično slovensko hišo?! Kako popolnoma drugače bi vplivalo na tujca blejsko jezero, če bi bilo obdano od venca vil, zgrajenih v domačem, za blejsko okolico tipičnem slogu! S tem bi pokazali, da si nam ni treba izposojevati pri tujcu in bi obenem zbudili v njem večje spoštovanje do našega malega naroda.

Med vojno so preplavile skoraj vso srednjo Evropo, in tudi v Ljubljani si jih lahko opazil vsak korak in skoraj v vseh izložbenih cknih, seveda večinoma na Dunaju izgotovljene obleke in bluže z bolgarskimi vezeninami. Sicer nimamo ničesar proti temu, saj so tudi jugoslovanske in našim sorodne, vendar čemu iskati drugod tega, kar imamo sami doma v obilici! Skupine narodnih noš iz vseh krajev slovenske zemlje ob priliki poseta Nj. Vis. prestolonaslednika regenta Aleksandra so jasno dokazale, da se naše narodne noše po svoji pestrosti, ljubkosti in izvirnosti pač lahko merijo z narodnimi nošami vsakega drugega naroda. Koliko ljubkih, res narodnih umetniških motivov tiči v teh

priprostih vezeninah! Ali bi se ti ne dali uporabiti v modernem smislu prikrojeni, pri moderni obleki? Omenili smo zgoraj, da so nekatere narodne noše deloma nepraktične. To pa nikakor ne velja za vse, posebno ne za belokranjske, ki so ljubke ter praktične in imajo razen tega tudi še velik narodno-gospodarski pomen, ker so te obleke, narejene iz domačega platna, stokrat trpežnejše od najmočnejših angleških lodnov.

Mogli bi še mnogo govoriti o praktični uporabi motivov naše ljudske umetnosti, toda o tem več pozneje!

Z veseljem opazujemo, kako zavzema to stremljenje vedno širše sloje, in tudi zavoda, ki sta v prvi vrsti poklicana udeležiti ta stremjenja, namreč tukajšnja viš. državna obrtna šola, ki goji že več let slovensko ljudsko umetnost v modernem smislu, in pa državni zavod za pospeševanje obrti delujeta zadnji čas skupno za vpeljavo modernizovane ljudske umetnosti v stavbarstvu in v umetniški obrti.

Opozarjamo na naš obrtno-kreditni zavod, »Obrtno Kreditno Zadrugo«, ki nam nudi vsakovrstne kredite, na tekoče račune, proti odstopu računov, eskomptu menic itd. To je edini zavod, v katerem imajo odločilno besedo obrtniki sami. Priporočamo pa tudi, da nalagate v tem zavodu razpoložljive novce. Vsak, ki ima količjak več denarnega prometa, naj si odpre tekoči račun pri »Obrtni kreditni Zadrugi« v Ljubljani, Sodna ulica 11.

Zadruga in njihove zveze.

Zadnjih par desetletij se je pri nas zasnovovalo precej obrtnih zadrug. Te zadruga so bile ali strokovne, to se pravi, da so bili njihovi člani le ene ali pa tudi podobne stroke združeni v tako zadrugo, ali pa so bile kolektivne zadruga, tako da so bili združni člani pripadniki vsi obrtniki, ali če je bila zadruga trgovska, vsi trgovci enega okrožja. Strokovne zadruga obsegajo navadno večji okoliš ali celo okrajno glavarstvo ali več okrajnih glavarstev skupaj, ali pa celo deželo. Namen vseh teh zadrug je, pospeševati čut skupnosti, pospeševati obrt s tem, da se čuva pravica in dolžnost obrtnega stanu ter, kar je glavno, da je celi združni aparat na razpolago oblasti, kadar je potreba razsojati obrti se tičeče zadeve. Zadruga ima čuvati, da se vrši red pri včlanjenih udih, da se učenci pravilno izuče in podobno. Na podlagi tozadevnih pravil, ki so po svojem bistvu vsa enaka, bi se dalo s soglašanjem večine udov ustanoviti še v okvirju zadruga: oddelek za nakupovanje surovin, prodaja blaga, bolniška blagajna itd.